

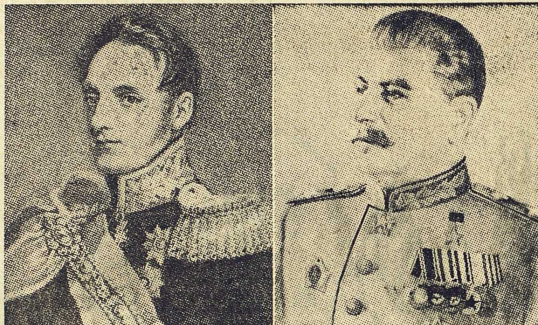
Nikolaus I:s och Stalins

Ryssland

17/6

"DEN BÄSTA BOK som hittills skrivits om Sovjetunionen", förklarar förre amerikanske ambassadören i Moskva general Bedell Smith. Hans förre kollega George Kennan, berömd för sin motivering av USA:s Rysslandspolitik, sekunder: "Det bästa arbete som finns om Sovjetunionen, kanske om Ryssland." Och slutligen framträder i förlagsreklamerna Arthur Koestler, som betecknar boken som klassisk, en kombination av Sternes behag och "Orwells profetiska insikt".

Men det är inte en av de otaliga moderna Rysslandsböckerna som omtalas på detta sätt. Boken skrevs 1839 och ger en skildring av författarens, markis de Custines, resa i

Tsaren och diktatorn i gala.

Ryssland under sommaren och hösten detta år. Custines stora verk har nu, starkt förkortat och översatt på nytt, utkommit på engelska under titeln *Journey for Our Time* (Pellegrini and Cudahy, pris 4 dollar). Redan ett par fakta om bokens

tillkomst och öden ger en antydning om det intresse den har. Custine, en femtiårig, starkt konservativ fransk aristokrat, reste, som han själv skriver, till Ryssland "för att söka argument mot den representativa regimen"; han kom tillbaka "som en anhängare av författningar". Han kan därför sägas vara en medlöpare som blivit omvänd — liksom i våra dagar Koestler, Gide, Silone och många andra. Hans bok "upptäcktes" för över tjugo år sedan av de ryska maktavarna, som lät publicera den under titeln "Nikolaus Ryssland"; meningen var tydligen att visa hur ohygglig den ryska regimen var i gamla dagar. Sedan åtskilliga år är emellertid boken förbjuden i Ryssland, uppenbarligen därför att en framställning från 1839 numera anses vittna mindre om tsaridens hemskhet än om likheten mellan då och nu. Den senaste "upptäckten" av boken gjordes av den amerikanska ambassaden i Moskva, och det är som en anklagelseskraft mot det "nya" Ryssland som den i år utgivits.

De citerade lovorden är en smula överdrivna, det står utom fråga. Någon anledning att hylla Custine som profet finns knappast; att Koestler gör det måste bero på den välkända benägenheten att uppskatta förutsägelser som inte är påtagligt orimliga, utan innehåller ett och annat som sla-

git in. Men med dessa reservationer kan sägas att Custines i och för sig lysande reseberättelse i så mycket och väsentligt överensstämmer med vad man vet om dagens Ryssland att läsningen blir lärorik lika väl som fascinerande.

Framför allt är det naturligtvis själva despotin som är densamma 1951 som den var 1839. Custine betonar att tsardömet var något helt annat än enväldena i västra Europa; de prussiska och österrikiska regimerna framstod som milda, upplysta och strängt lagbundna vid en jämförelse. "Den ryska styrelsen innebär att fältlagrets disciplin träder i stället för en medborgerlig ordning — den är belägringstillståndet som normalt samhällsskick." Genom despotins fulländning blir även faktiska förhållanden systematiskt och framgångsrikt förvanskade. "Den ryska despotin inte bara är likgiltig för idéer och känslor, utan gör om fakta; den för krig mot det ostridiga och triumferar i kampen... ty vad som är bevisat har ingen försvarare i detta land, lika litet som rättvisan, om det inte passar de maktägande", så yttrar sig en rysk aristokrat till Custine. Begränsningarna av rätten att resa och undertryckandet av information utifrån är nödvändiga: "Rysslands politiska system skulle inte kunna motstå tjugo års fri samfärd med västra Europa." De främmande diplomaterna betraktas som "illviliga spioner", och misstänksamheten mot utlandet är lika stor som mot den egna befolkningen. "Om bättre diplomater finns bland ryssarna än hos folk med hög kultur, beror det på att våra tidningar upplyser om allt som händer eller planeras i våra länder... medan ryssarnas bysantinska politik arbetar i mörkret och omsorgsfullt döljer allt vad man tänker, gör och fruktar. Vi går fram i dagsljus, de verkar i mörkret." Förtrycket, disciplinen och maktkoncentrationen ger intrycket av ett samhälle som förbereder krig och kan leva blott genom erövringar.

Främst är det dock detaljuppgifterna som ger slående paralleller. En väldig olycka inträffar i närheten av Petersburg, men det är förbjudet att

offentligt omnämna den, och ingen vet därför om några hundra eller några tusen personer omkommit; man erinrar sig berättelserna av Koestler och andra om hur händelser som kan ge anledning till oro eller kritik helt enkelt nedytas eller meddelas i förfälskade rapporter. En fransk resande arresteras och får sitta i fängelse i veckor; ingen uppgift lämnas honom om orsaken till vare sig häktningen eller frisläppandet. Besökaren mottas med största artighet, men får se blott vad värdarna önskar och blir misstänkt om han inte prisar allt vad han ser. Två gånger om året mottar tsaren (liksom nu Stalin) folkets hyllning; dessa "spontana demonstrationer" är i realiteten reglementerade som en militärparad. Tusentals bönder som anses farliga förflyttas i ett svep från Ryssland till slavarbete i Sibirien. Dödsstraffet är i princip avskaffat, men det finns intet förbud mot att pina ihjäl. Despotin har så gått i

blodet att orättvist dömda och orättfärdigt behandlade ofta erkänner sin skuld och böjer sig för riset med samma blandning av skräck och extas som martyren inför korsfästelsen. Slaveriet har lyckats forma slavar i anda och sanning.

Den tradition av total ofrihet om vilken Custines bok erinrar är säkerligen en stor tillgång för den kommunistiska regimen; det finns intet minne, ingen föreställning om demokrati eller ens om ett lagbundet samhällsskick. Med rätta kan dock general Smith i förordet till boken framhålla att Nikolaus I och Stalin representerar höjdpunkter i den ryska despotin; förtrycket i våra dagar är, på grund av de ökade möjligheterna till centralisation och effektiv övervakning, ännu hårdare än under den härskare vars namn blivit en symbol för tsarismen.

*

I samband med Custines bok bör erinras om ett nyligen utkommet arbete av en amerikansk forskare, J. H. Gleason, om den engelsk-ryska fiendskapens framväxande efter Napoleonskrigen (*The Genesis of Russophobia in Great Britain*, Harvard University Press, pris 5 dollar). Liksom USA och Ryssland efter det senaste världskriget stod England och Ryssland efter Napoleons fall som de ojämförligt starkaste makterna i världen. I stort sett växte misstänksamheten och oviljan de båda staterna emellan år från år; 1841, då Gleasons undersökning slutar, var russofobin i England helt dominerande. Härtill bidrog politisk och i någon mån kommersiell rivalitet, men också avskyn i England för den ryska despotin och den ryska undertryckningen av skilda folk, främst polackerna efter 1830 års uppror. Gång efter annan erinras man om samtidens politik. Engelsmännen — liksom nu alla västerländska folk — såg i den ryska expansionen huvudfaran för Europa, och man konstaterade att denna expansion förbereddes genom undermineringsarbete i de fria staterna. "Det finns en punkt i undergrävningsproceduren", heter det i en skrift från 1836, "då motståndet upphör och ersättes av beskydd, en punkt efter vilken makt och våld inte längre behöver användas och då frånvaron av konflikter gör det omöjligt för en tredje part att ingripa."

HERBERT TINGSTEN